

Tézisfüzet

Doktori értekezés

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem
Csonka Pál Doktori Iskola

Bun Zoltán
okleveles építészmérnök

**Az elmélet és a tervezés-módszertan változása
a dekonstrukciótól a topografikus gondolkodás felé
az ezredforduló építészetében**

Témavezető:
Dr. habil. Simon Mariann

2011. november

I. Előzmények, kérdések, célok

Az 1990-es évekre csúcsosodtak ki azok az **alapvető változások**, melyek a politika, a gazdaság, a technológia és ekképpen a kultúra és az építészet területén is jelentkeztek: a liberális demokrácia, a tőke, a posztmodernitás, a fogyasztói társadalom globális hódításra indult, a digitalizáció, a média, az (egykori) magas kultúra a nyugati világban mindennapivá vált. Az eligazodás, a tudás megszerzése szempontjából az általuk támasztott új feltételek, lehetőségek és kérdések megkeresése, illetve megértése kulcsfontosságú általánosságban és az építészet területén egyaránt. Mindeközben olyan soknézőpontúság állt (nemcsak a szellemi diskurzusokban) az egységes háttér vagy nagyelbeszélés helyére, mely minden addig megalapozottnak vélt állítást, típust, kánont relativizált és azokat csak összetett viszonyrendszereik kibontása által tartott megközelíthetőnek.

Ha az építészetet a mindenkori társadalmi, gazdasági, kulturális folyamatokat bizonyos mértékben tükröző területnek tekintjük, akkor ott a fentieknek le kellett csapódniuk. Azonban adekvát válaszok keresésére elsősorban az **elméletben**, a koncepcióalkotásban nyílt lehetőség, mivel itt kerülhet sor a változások sűrítésére és megszürésére, illetve a szöveg médiuma által a **más diszciplínákkal** való kapcsolattartásra. Ez utóbbi módszernek már megvolt a hagyománya: az építészet és az építészetelmélet új helyének keresése a dekonstrukció, a konceptépítészet utóéleteként is értékelhető. A reakció a diszciplína sajátossága következtében a valóságban, formailag is megjelenik; a gondolat és a forma közötti kapcsolatot a **tervezés-módszertan** biztosítja, melynek célja az idea (elmélet, kulturális beágyazottság) és az épület (gyakorlat) közelítése, a viszony feltárása, a koncepció-megtestesülés (lehetetlenségének) vizsgálata. Az építészetelmélet és a tervezés-módszertan, továbbá a kettő közötti kapcsolat változásának mi-benlétét, dinamikáját, főbb állomásait és szintjeit, főszereplőit vizsgálva tehát kimutatható, hogy milyen hangsúly-eltolódások jellemzik az ezredforduló építészetének egy feltételezett meghatározó irányát, illetve hogy aktuális lehet-e, és miért az ezredfordulón a gyakorlat elméleti támogatása.

Kronológiailag a vizsgálat három szakaszra bontható, a középpontba helyezett **kilencvenes évtizedhez** képest előzményeket és következményeket tárgyal. A szimbolikusan 1968-tól indítható poszt-modern korból a diszciplináris autonómia-törekvés, a koncept vagy **dekonstruktív** építésze-

ti hozzáállás és a – még a későbbieket is meghatározó – ”külső” szellemi (kultúra- és irodalomelméleti, filozófiai) referenciasor tesz szert különös jelentőségre. A két évtizedet a vélemények ütköztetése, különbözőségének kiemelése jellemezte, és az a hit, hogy az építészet elméleti konstrukciók segítségével ellen tud állni a kommercializálódásnak. 2000 felé közeledve a megkülönböztetést inkább a kapcsolatkeresés váltotta fel, az (egyetlen) kapitalista piac kiterjedésével a vele való szembehelyezkedés megkérdőjeleződött. Ezt az ”ellágyulást” vagy elfogadást jeleníti meg közvetetten a kilencvenes évek **redőző** építésze (folding), melynek általános háttere és leíró eszköze lehet a 21. századi közelmúlta/jelenre is kiható **topografikus gondolkodás**. Az értekezés feladata tehát az elmélet és a tervezés-módszertan változásának feltárása a dekonstrukciótól a topografikus gondolkodás felé az ezredforduló építészetében.

II. Az elemzés eszközei, módszerei, forrásai

Az értekezés kiinduló feltételezése szerint a tervezés folyamata összefüggésbe hozható egy olyan háromtagú **kommunikációelméleti modellel**, ahol a gondolatot az elméleti/kritikai szövegben, annak kifejezésének módját elsősorban rajzban vagy diagramban, megtestesülését vagy megértését pedig magában az épületben lehet keresni. Ezen összefüggés-rendszerben a jelölés folyamatának módosulását időben vizsgálva arra is fény derülhet, hogy egyrészt a külső elméletek és az építészet területeinek különbségei ellenére interdiszciplináris módon kérdezhetők-e az építészeti territórium határai az új körülmények között, másrészt milyen hatással van ugyanerre, hogy közben a kultúra a nyelvi meghatározottságtól a **képi** felé mozdult el.

Az építészeti hivatkozások alapjául szolgáló külső elméletek értelmezésének, **interpretációjának** vizsgálata (újabb interpretációja!) nem bontható szét eredeti források és átiratok dualitására, fontosabb az "építészeti szűrő" analízise, mely tekinthető az interpretáció keretének is: mire van szüksége az építésznek, milyen célból és milyen módon alkalmazza a forrást. Lényeges, hogy milyen területekkel alakul ki közelebbi kapcsolat és milyen ennek a kapcsolatnak a dinamikája. A primer hivatkozási pontokként jelentkező **Jacques Derrida** és **Gilles Deleuze** filozófiájának "építészeti olvasatait" gyakran félreolvasások, eredeti közegükből kiszakított gondolatfoszlányok; emiatt különösen annak kell az értekezés középpontjába kerülni, hogy milyen **építészeti problémafelvetésre** és milyen eredménnyel használják az elmélettel is foglalkozó gyakorló építészek a talált filozófiát. Interpretációjuk módja fog információval szolgálni annak keretéről, vagyis a keresett elmélet-gyakorlat viszony alakulásáról.

Hasonló módon kell működnie magának az értekezésnek is: a **szerző** interpretációs horizontjának ideje és tere a "sorok között" olvasható. A saját olvasói/írói pozíció folytonosan mozgásban van (netalán megkérdőjeleződik) a szellemi kívül- vagy belülről, a sokszoros fordítások és ferdítések áttételének, a szükségszerű és konkrét geográfiai, illetve kronológiai kételkedésnek köszönhetően. Közép-Európában a téma nincs feltárva, a **források** magyarul nem elérhetőek és az egyébként a kánonban szereplő túl sok forrás hátránya, hogy az extenzív elmélet (reflektálatlanul) uralhatja az értelmezést. A fő problémákat a lényeg kiemelésének és a kutatási határok megkeresésének nehézsége, a kompiláció veszélye és az interpretáció

mibenléte jelentheti. Ugyanakkor a dolgozat értéke – az alapkutatójellegből adódóan – a téma forrásjegyzékének összeállítása és a továbbfejthető irányok közül néhány lábjegyzetekben való megjelölése.

A forrásszövegek megközelítésének további akadályát képezi, hogy azok néhány "iskola" bennfentességében és **dinamikus fogalomhasználatban** gyökereznek. Az értekezés törekszik minden (átvett) kifejezés magyarázatára, de ezek helyett az összefüggésekre, a személyek helyett a kapcsolatokra, az eredmények helyett a problémafelvetésekre és a hozzájuk tartozó reakciókra helyezi a hangsúlyt. A **problémaelemzés** hat (fejezetnyi) kulcsfogalom magyarázatán keresztül történik, vagyis az uralkodó fogalmi kultúrából kilépve: a "ködből való kijutás" – ekképp az interpretáció – eszköze a kettős, magyar nyelvre és "építészeti köznyelvre" való fordítás.

A szövegek mellett elsődleges forrásokként szerepelnek a terveket kísérő **modellek, rajzok és diagramok**, illetve a megvalósult **épületek**. Az említett "iskolák" két legfontosabbjának mesterei **Peter Eisenman és Rem Koolhaas**, akik így kitüntetett szerephez jutnak az értekezésben is. Ugyanakkor nem cél sem munkásságuk összemosása (ugyanaz a dekonstrukció, ugyanaz a kritikai attitűd, stb.), sem azok teljes szétválasztása (például autonóm és pragmatikus irányra). Ehelyett a közel hasonló problémafelvetésre (a modern program beteljesítése a posztmodernista felszínességgel és populizmussal szemben) adott válaszaik együttes tárgyalása és helyenkénti párhuzamba állítása történik meg. Ennek alapja, hogy mindketten folyamatosan megújuló kritikus válaszokat adnak, ennek mindvégig "külső" és "belső" elméleti háttere és gyakorlati lenyomata is van, gondolkodásuk több szintre elágazó (elméletírás, oktatás, építészeti gyakorlat, stb.) és ott jelentős hatású. Ha hozzájuk mérhető jelentőséggel nem is bír, de az ezredforduló építészeti gondolkodásának és gyakorlatának egyik legszimptomatikusabb, legtöbb regiszteren játszó jelenségeként szintén főszerephez jut az újabb generációhoz tartozó **UN Studio** rövidebb, de a 90-es években nem kevésbé dinamikus életműve.

A három kiemelt alkotó az építészetelméletet és a tervezésmódszertan gyakorlatát bizonyos szinteken viszonyba akarja hozni. Az értekezés feltételezése szerint ezen kísérletek és még néhány hozzájuk kapcsolódó praxis "dekonstrukciójának" és "foldingjának" történeti háttere, kiinduló problé-

mafelvetései, elméleti és gyakorlati válaszai és (ön)kritikái nyomán érthető meg számos kortárs építészeti jelenség és probléma. Ezért **történetírásra és elméletalkotásra** egyaránt szükség van. A szöveg nem valamiféle teljességre, végességre törekvő nagyelbeszélés létrehozására törekszik, hanem a "posztdekonstrukció" szűkebb értelmezésű **esettanulmányára**, mely ugyan nyilvánvalóan korlátozottabb, de pontosabb eredménnyel jár. A széles bázis és az összefüggésszerek bonyolultsága miatt az értekezés valahol építészettörténet és -elmélet, tervezéselmélet és -módszertan, illetve kultúraelméletek között helyezkedik el.

III. Felépítés

A disszertáció hat fejezete különböző szerepeket tölt be és különböző súllyal bír. Az első rész fókuszában a 90-es évek mint átmeneti szakasz ("inflexiós pont") és az azt végigkísérő interdiszciplináris **ANY-konferenciasorozat** áll. Ez az esemény- és kiadványsor a kor építészeti diskurzusát bemutatva a megváltozott helyzetet több (elméleti, diszciplináris, építészeti, technikai, oktatási, globális, gyakorlati, társadalmi, stb.) szinten elemzi, és kérdéseket tesz fel – helyenként válaszokat is vizionál – a bizonytalan helyzetből való továbblépéssel kapcsolatban.

Az itt megjelenő problémafelvetések felfejtéséhez, a hozzáállások tisztázásához szükséges a megelőző egy-két évtized elméleti és gyakorlati megközelítéseinek vizsgálata. A második fejezet kitér kapcsolatrendszerre, külső hivatkozásokra és építészeti traktátusokra is. Itt jelenik meg Eisenman és Koolhaas klasszikus modernitáshoz és **modern építészethez kapcsolódó viszonyának** (ön)értelmezése, melynek módja egyben a két mester értelmezői pozícióját is körülírja. Ennek a modernt meghaladó és azt egyszerre be is teljesítő pozíciónak az építészeti megtestesülését, az ANY-t "közvetlenül megelőző" **dekonstrukció** alapvetését, szellemi háttérét és kulcsfontosságú projektjeit mutatja be a szövegrész.

A legnagyobb hangsúlyt a következő három fejezet kapta, melyek a kilencvenes évek – így az ANY—központi témáit, az elmélet és formai szerveződés szintjén a **foldingot**, az ezt működtető **diagramot** és az **építész** új, a korábbi ideálnál pragmatikusabbnak tűnő szerepét vizsgálják. A szerkezeti-kulturális összetettséget tematizáló és annak lehetőségét megjelenítő elképzelés, illetve a tervezési folyamatot megjelenítő, kommunikáló, eszközszerűsítő médium egyaránt a dekonstrukció válságának és az új világrend pozitívista ígéretének köszönhetően a deleuze-i elméletből származott át az építészeti diskurzusba. A felvonultatott számos különböző értelmezés azonban épphogy egy irányba tart: egy újabb területek és a gyakorlat számára is nyitottabb elmélet, továbbá egy a médiafelületeken is megjeleníthető és a kor összetett problémáit is kezelni képes módszer felé.

Az építészeti változásokat (reakciókat) összefoglalva vezeti be a többszintű értelmezést lehetővé tevő **topográfiai modellt** az értekezés hatodik, utolsó fejezete. A topográfia az építészetelméletben, a formai gyakorlat-

ban, a tervezés módszertanában és az építész szerepében is a kapcsolatok keresésére és megjelenítésére, egyfajta "varratmentes illeszkedésre" helyezi a hangsúlyt az állandóan változó "környezeti feltételek" támasztotta összetettség és bizonytalanság közepette. Ugyan a modell alkalmasnak tűnik a vizsgált változások leírására, de finomítása, kiterjesztése már nem képezi az alap kutatás részét.

IV. Az értekezés új tudományos eredményei

1. Tézis. Az interpretáció kultúrája [17,18,19]

A posztmodern gondolkodás jellemzője az interpretáció módszere, amely azonban másként jelent meg az 1968-89 és az 1989-2001 közötti időszakban. Míg az előbbiben a modernitás és a fogyasztói kultúra kritikáját képezte, az utóbbiban a kultúripar magáévá tette és a mindennapi piaci-kreatív gyakorlat eszközévé vált. A megállapítás nemcsak általánosságban, hanem az építészet elméletére és gyakorlatára vonatkoztatva is igaznak tekinthető.

Az "interpretáció kultúrájának" alapja az a kétrétegű válság, mely a tudás és a megjelenítés módjában következett be a 20. században. Egyfelől a felvilágosodást – a modernitást – követően megrendült a hit az univerzális észben, az egészelvű, okozati, "objektív", a tárgyra vonatkozó magyarázatokban, az előíró alapelvekben, melyek egyértelmű ellentétként írták le a világot. Helyettük az interpretáció értelmező, reflektív tudást nyújthat: nem rendelkezik a tárgyiasság és az eredetiség ideájával, és a biztos-zárt-egyértelmű ideológiai háttérrel. Másfelől, válságba került az ábrázolás is: a "klasszikus" világ befejezett egész képének reprezentációja helyett az interpretáció (látásmódja) már sokirányúnak, töredékesnek és a központi tapasztalattól mentesnek mutatkozik.

A posztmodernitás első évtizedeiben megtörtént a válság érzékelése, s ekkor az onnan való elvonulás vagy az azzal való szembenállás tűnt járható, kritikus útnak. A küzdelem itt a rendszerek nyíltá tételéért (a meghatározottság, a dogmatikusság, az ideológiák ellen) folyt. Azonban az alternatíva nélkül maradt globális kapitalizmussal és a szabadon kapcsolódó "hálózatos modellek" eluralkodásával már sem az építészet elmélete, sem gyakorlata nem menekülhet el autonóm koncepcióépítésbe vagy merev kritikai ellenállásba, mert mindig érintett a gazdasági, társadalmi, kulturális, technológiai, stb. változások által.

A nyolcvanas évek dekonstrukciójának elemekre bontó és a töredékek rendszerét interpretáló gondolkodási módját a kapcsolatok létrehozása, másképpen a válság elfogadása váltotta. A kilencvenes évek építészeti kísérletei ekképp arra kérdeztek rá, hogyan térképezhető fel, ellenőrizhető és irányítható a káosz és annak összetettsége.

2. Tézis. Az építészeti dekonstrukció értékelése [1,2,3,4,5,6,8]

2.1. A dekonstrukció absztraháló műveletének lényege, hogy csak valamilyen meglévő, meghatározott, ismert rendszerből kiindulva lehet művelni. Ez a módszer az 1990-es években általános hozzáállásként már nem működhet a megváltozó körülmények folytán.

2.2. A formai alapon értelmezett dekonstrukció egyfelől az építészet mediatisálásának első lépése, másfelől az eredetileg kritikainak szánt sokkoló hatása működésképtelenné vált ugyanezen feltűnőség piacképessége miatt.

Az építészet első, rendkívül hatékony lépése a médiapiac felé a szimpóziummal, reprezentatív kiadványokkal, nagy kiállítással, kellő hírveréssel megtámogatott "dekonstruktizmus" – éppen a megfelelő időben, a globális kapitalizmus diadalútjának jelképes beindulásakor. Az eredmény egyfelől a mai építészet működési közegének és "nyelvének" (vagyis képi látványban való közvetítésének) megalkotása. Másfelől a sokkolónak (kritikát megfogalmazónak) szánt épületek karneváli látványba fordulása, és ezáltal a forma eladható design-termékké válása.

2.3. Az építészeti dekonstrukcióban kialakult interdiszciplináris gondolkodás eszközserűsítése nagyban segíti a mai tervezői gyakorlatot mind az összetett körülmények kezelésében, mind a szellemi tartalom beépítésében.

Ha az interdiszciplinaritást a tervezés-módszertan szintjén egyfajta összetett eszközként értelmezzük, melynek segítségével a nyolcvanas években az építész gondolkodása a sokirányúság felé tolódhatott el, akkor a dekonstrukció nagyban hozzájárult a mai divergáló (műszaki, politikai, szakértői, társadalmi, stb.) irányok közötti döntéshozatal és -előkészítés megkönnyítéséhez, pontosabbá tételéhez. Még ha anno az építészek elsősorban művészeti-(vulgár)filozófiai irányba bővítették is gondolkodási területüket, ezen fiktív terepek bekapcsolása a tervezés folyamatába a későbbi hétköznapi (gyakorlati-összetett) célok megvalósítását módszerként segíti elő párhuzamosan azzal, hogy az elvontabb tartalmi tényezők is relevánsak maradhatnak.

3. Tézis. Építészetelméleti változások [3,6,11,12,18]

Az 1990-es évek építészetelméletben véget ér az egyetlen nézőpontú építészettörténet, az interpretáció forrásai széleskörűvé válnak, az általánosító hozzáállást a lokális összetettség és a projektspecifikus pragmatizmus egészíti ki, a gondolkodás egyénivé, hatásossá, azonnalivá válik.

A korábbi (modern) "nyugati világ" kiterjedésével az építészek munkája globálissá, illetve a projektet körülvevő viszonyok, a tervezési és építési folyamatok rendkívüli összetettsége miatt kiismerhetetlenné vált. Az elmélet új helyzetét alapvetően meghatározó tényezők a következők:

Az önmagán belül is elkülönülő egykori kitüntetett pozíciójú, nyugati, atipikus eseteket középpontba állító építészettörténet véget ér, amennyiben kizárólagossága megszűnik, a történetek hatása széleskörűvé válik a gyakorlatban is, a kánon határai pedig elmozdulnak: építészettörténetek párhuzamosságáról beszélhetünk.

Az interpretáció forrásai széles- vagy teljeskörűvé váltak: a korábban jellemző filozófiai vagy képzőművészeti referenciarendszerek mellé beléphet az építészeti gondolkodásba a szociológiától a biológián, a matematikán, a környezet-tudományokon keresztül az anyagtanig szinte minden.

Az általánosító hozzáállást a lokális összetettség és a projektspecifikus pragmatizmus egészíti ki, vagyis elmélet és gyakorlat kapcsolata folytonosan újrazvizsgálandó.

Cél a redőződő (kapcsolódó), varratmentes, immanens, egyedi gondolkodás megteremtése és az avantgárd előelmélet-manifesztum-utópia konstrukció meghaladása egy a valósídejűséghez közelítő, hatásos, sorozatos médiamegjelenésekkel támogatott formában.

4. Tézis. A redőző forma jellemzői [6,10,11,15,19]

A redőző forma egyfelől megszünteti típusok és elemek hagyományos megkülönböztettségét. A kapcsolatteremtés szándéka értelmezhető terep kontra alak, kontextus kontra új, forma kontra esemény, szerkezet kontra forma vagy média kontra épület viszonyában is. Másfelől 1990 előtti filozófiai forrásának kritikai indíttatása formai divattá vált, amely az összeolvadó világ képét tükrözi.

A topografikus forma megvalósulása sokszínű lehet, de a belső tér mindig folyós-átmeneti és differenciált egyben, illetve anyag és szerkezet viszonyában egyfajta hipertektonika áll elő. A topografikus épületforma (megítélhetősége) túllép a végletes, autonóm formalizmus és a látszólag neutrális informel dialektikáján, ezek egymás ellen kijátszott kritikai megközelítésén, avagy túllép az őket megkülönböztető modernitással / kapitalizmussal szembeni ellenállás vagy az abban való feloldódás po-lémiáján is.

A redőzés eredeti, deleuze-i elmélete a kultúripar által becsapott és elkényelmesedetté váló fogyasztóval szemben egyedi hozzáállást ajánlott. Azáltal volt kritikus, hogy nem fogadott el semmilyen keretet (szövegformát, diszciplináris kánont), saját gondolatrendszerén belül volt immanens. Ez viszont kiterjedve ugyanúgy divatossá válik, az építészet területén is, mint ami ellen fellépett. Sőt, egyediségét és lényegét veszelve kritika nélküli elfogadásra és önkényességre "jogosít fel". Leegyszerűsítve: mire az építészek által gyakran hivatkozott egyedi teóriából épületforma lesz, a gondolatmenet uniformizált kapcsolódás-metaforaként az összeolvadó világ képévé degradálódik.

5. Tézis. A diagrammatikus módszer előnyei és hátrányai [6,7,13,15]

5.1. A diagram mint tervezési eszköz segítségével az építészeti projektet körülvevő és azt befolyásoló paraméterek összetettsége, lényegi összefüggései kezelhetővé válnak, koherens egészbe sűrítethetők és ott egyesíthetők.

5.2. A diagram által a tervezési folyamat transzparenssé válik, ami elősegíti az optimális megoldások létrehozásához szükséges kooperativitást és a döntések igazolhatóságát.

A diagram (részben a piaci, részben a digitális környezetre reagálandó) lényegi összefüggésekre redukálva ábrázolja a tervezési folyamatot: a forma és a szerveződés alakulását, a bevont paraméterek viszonyát, stb. Az építész (a társtervezőknek, a megrendelőnek, a közösségeknek, a médiának) be tudja mutatni látványtervek nélkül, de sokkal lényegretörőbben, hogy hogyan keletkezett, milyen döntések mentén az épület és hogyan működik.

5.3. A diagram használatának problémája, hogy egyrészt a kiinduló összetettség besűritése sokrétű értelmezést vagy egyértelmű képet ad-e. Másrészt, hogyan lehet az adathalmazok nemreferenciális, nemspecifikus és nemépítészeti semlegességéből diszciplináris eredményt alkotni.

A projekt, az épület, a programok, a geometria, a tervezési folyamat "felfoghatatlan" összetettségével szemben áll a diagram célja: egyszerűsége és megérthetősége való törekvése. A különböző értelmezések szerint ez vagy sokrétű értelmezést tesz lehetővé, vagy épp fordítva, a diagram képszerűként, egyértelműként, az épület médiában megjelenő logójaként látható.

Másrészt, noha a diagram lehetőséget teremt az összetettség minél pontosabb leírására a számszerű és információs adatok halmaza által, az "adatkezelés" objektivitása az individualizmus, a diszciplinától való függetlenedés, a sorozatmásolatok veszélyét is magában rejt.

6. Tézis. Az építész átalakuló szerepe [3,13,15,17,18]

Az építész-tervező helyzete mind horizontális, mind vertikális értelemben átalakult: az önálló, a tervezési folyamat hierarchiájának csúcsát elfoglaló építész helyét a hálózatos irodai struktúra és a multidiszciplináris kifelé terjeszkedés modellje váltotta.

A változást az építészeti tervezésbe bekapcsolódó számos szakértő, szaktervező, designer, másfelől politikai-beruházói jóváhagyók és a nyilvánosság hozta magával. A dekonstruktív "absztrakt elitizmusnak" egyfajta demokratikus tervezői hálózattá kellett átalakulnia: fel kellett számolni a forradalminak tekinthető papír-építészeti vagy művészi pozíció megkülönböztettségét, konceptualizmusát, autonómiáját. Az új modellben a tervezési folyamat is hibriddé válik: nem lineáris (parancsalapú, felülről irányított) folyamat zajlik, hanem kollektív döntések sorozata, melynek magába kell foglalnia a száraz racionális műszaki, gazdasági, stb. paramétereket és az egyediséghez vezető félig-művészi intenciót is. Ez a megközelítés elveiben eltörli az – építész által hozott – ideológia totalitását és az egyetlen "legjobb" megoldás hazugsága helyett konszenzuson alapuló, optimális döntések lehetőségét teremti meg a projekt konkrét szituációjában.

7. Tézis. Topografikus modell [6,11,12,18]

A topografikus modell szintetizálja és modellezi az építészeti tervezés ezredvégi helyzetét. Általánosabb szinten leképezi azt a zavart, mely a posztmodernitás pluralizmusának vagy "anything goes" tendenciájának keretei között előállt és összekapcsolódott a globalizáció, illetve a digitális rendszerek folytonosság-képével. A diszciplína számára szabályozott kapcsolódást akar teremteni a kritikus hozzáállás és a piacnak való megfelelés, az építészettörténetek belsőssége és a diszciplináris nyitottság, az elvont elmélet és az építő gyakorlat, valamint a virtuális és anyagi világok között.

Az ezredforduló zavarában kérdéssé váltak az építészeti diszciplína határai, melyek valahol "kritika" és "pragmatizmus", vagy elmélet és piac pólusai között húzódnak. A modernitással – a nagyelbeszélések, stílusok, stb. rögzített koordinátarendszereinek levételével – az építészetben is megszűntek az egyértelmű szélsőértékek, illetve ezernyi szélsőérték állt elő az egyéni nézőpontok (elmozduló koordinátarendszerek) szerint. A topografikus modell ugyan tartalmazza ezeket, de éppígy tesz a köztességgel, magában foglalja az ellentmondások "másik" rétegét is, dialektikája dinamikus.

A topografikus modell feltételezi a modernitás általános problémáját és a vele szinte párhuzamosan extenzívvé váló építészetelméletet, az ennek következtében, illetve segítségével létrejövő első reakciókat, illetve azt is, hogy a modell nem végleges és tökéletes, hanem folytonosan fejlesztendő. Számos szinten működik, de elsősorban az építészet gondolati (elméleti-kritikai), formai (redőzött), módszerbeli (diagrammatikus) és szerepbeli (építész-szerzői) rétegében. Ezek egyfelől nem zárt kategóriák és nem választhatók el egymástól, másfelől további szintek is kereshetők, mint lehet például az anyagi (szerkezeti).

V. Eredmény, aktualitás, haszon

A kutatás eredménye a **nemzetközi értelmezések** között is hiányzó okozati viszonyrendszerek átfogó feltárása és elemzése¹, illetve a hetedik fejezetben a korábbiakat összegző **topográfia-koncepció** bevezetése. Ez az elemzett építészeti gondolkodásmódok és módszerek modelljeként, egyedi olvasataként jelenik meg. Jelentősége abban áll, hogy a belterjes diskurzusból félig kilépve, de adekvát módon tud elemezni és értelmezni.

Részben ennek folyamányaként a dolgozat külön értékét képezheti a téma magyarországi szinte teljes hiány-pótlásának megkezdése, az elméleti, nemzetközi és kulturális tájékozódás elősegítése. Az értekezés a szakirodalomhoz való hozzáférést és egyben annak értelmezését is adja, mely a **hazai diskurzus** diszciplináris határainak kereséséhez, az azokon való túllépés lehetőségéhez, ennek nyelvezetének megteremtéséhez is hozzájárulhat. Még akkor is, ha az elméleti váz a hazai építészek számára csak (elsődleges) kapaszkodóként szolgálhat a fejlett médiakultúra, a kései kapitalizmus és a digitális technika alátámasztó erejének részleges hiányában.

A tájékozódásban alapvető segítséget nyújthat a **bibliográfia** szövegforrás-rendszerezése, mely ugyan jelentős részben jelenleg Magyarországon nem hozzáférhető dokumentumokra utal, de a határok nélküli, digitális médiával támogatott rendszerben ez már nem jelent elérhetetlenséget. A téma forrásjegyzéke és az értekezés további elméleti kutatásokat alapozhat meg.

A tervezés-módszertanról való gondolkodás alapvető célja az (építészet)elmélet és a gyakorlat egymáshoz való közelítése, egymáshoz való viszonyának vizsgálata, így az értekezés jelentős adalékokkal szolgál a **kortárs építészeti alkotófolyamatokhoz** modellként és módszerként egyaránt.

¹ Lásd a 'Between Analogue and Digital Diagrams' című írás transzatlanti sikerét. (Legjobb európai szöveg díja, Changes of paradigms in the basic understanding of architectural research, 2008, Koppenhága)

VI. Az értekezéshez kapcsolódó publikációs jegyzék

- [1.] 'Kék Bécs. A Coop Himmelb(l)au és az osztrák főváros kapcsolata', *Architectura Hungariae*, vol. 6, no. 1, 2004.
- [2.] 'Szörnytest. David Cronenberg és a Coop Himmelb(l)au, avagy a ki-billentett vászon és város párhuzamos univerzumai', *Filmvilág*, vol. 48, no. 12, 2005, pp. 37-38.
- [3.] 'A dekonstrukció fogalmának értékelése 20 év távlatából. Kritikai módszertan filozófiától építészetig', *Építés-Építészettudomány*, vol. 36, no. 3-4, 2008, pp. 251-269.
- [4.] 'Cím nélkül. Libeskind-hiányok Berlinben', in Kerékgyártó, B (szerk.), *Berlin átváltozásai. Város, építészet, kultúra*, Typotex, Budapest, 2008, pp. 315-338.
- [5.] 'Múltak között. Libeskind és Sachsenhausen', in Széplaky, G (szerk.), *A zsarnokság szépsége. Tanulmányok a totalitarizmus művészetéről*, Kalligram, Pozsony, 2008, pp. 215-224.
- [6.] 'Between Analogue and Digital Diagrams', *ARCC Journal*, vol. 5, no. 2, 2008, pp. 10-23.
- [7.] 'Diagramfestészet, avagy mégis mi az ördög köze van Baconnek az építészetéhez?', *Debreceni Disputa*, vol. 7, no. 1, 2009, pp. 37-42.
- [8.] 'Daniel Libeskind: Három építészeti lecke. Zarándoklat az abszolút építészetért', fordítás, bevezető, jegyzetekkel való kiegészítés, *Utóirat. A Régi-új Magyar Építőművészet melléklete*, vol. 9, no. 1, 2009, pp. 5-13.
- [9.] 'Kis lépésekben, digitális úton', *Utóirat. A Régi-új Magyar Építőművészet melléklete*, vol. 9. no. 2, 2009, pp. 35-36.
- [10.] 'Terminátor kontra Terminátor. Digitalizálódó világ-kép', *Filmvilág*, vol. 52, no. 7, 2009, pp. 40-43.
- [11.] 'Hogyan lett a Folding, avagy ezredvégi építészetelmélet Cache mestermunkájának tükrében', *Utóirat. A Régi-új Magyar Építőművészet melléklete*, vol. 9. no. 3, 2009, pp. 22-33.

- [12.] 'Építészeti gondolkodás az analóg és a digitális világ határán. Felve-
tések a Folding kulcsszerepe kapcsán', *Építés-Építészettudomány*,
vol. 37, no. 3-4, 2009, pp. 383-387.
- [13.] 'Diagram: Rajz és elmélet után', in Kalmár, Csomós & Csáki
(szerk.), 15th „*Building Services, Mechanical and Building Industry
days*”, Debreceni Egyetem, Debrecen, 2009, pp. 406-413.
- [14.] 'Peter Eisenman és a vér nélküli horror I-II.', *Debreceni Disputa*,
vol. 7, no. 10, pp. 45-48, és no. 11-12, 2009, pp. 115-118.
- [15.] 'Making Design Concepts in the Nineties. Theoretical Models of UN
Studio', *Periodica Polytechnica Architecture*, vol. 40, no. 2, 2009,
pp. 55-63.
- [16.] 'Bernard Cache: Earth Moves: The Furnishing of Territories',
könyvismertető, *Architectura Hungariae*, vol. 9, no. 1, 2010.
- [17.] 'Az építészeti sajátosság és újdonság diszciplínaközi vizsgálata az
ANY-konferenciasorozatban', in Kalmár, Csomós & Csáki (szerk.),
16th „*Building Services, Mechanical and Building Industry days*”,
Debreceni Egyetem, Debrecen, 2010, pp. 421-428.
- [18.] 'Disciplinarity 2.0. Architectural topography between criticality and
pragmatism', *Periodica Polytechnica Architecture*, vol. 42, no. 1,
2011. (Megjelenés előtt)
- [19.] 'Counter-attraction, or, how to Mies-read architectural history for our
own purposes' in MH Maia & M Simon (szerk.), *Approaches to
Modernity*, Centro de Estudos Arnaldo Araújo, Porto, 2012. (Megje-
lenés előtt)

